

ВИЗНАЧЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DEFINITION OF DETERMINANTS OF CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF SECURITY ACTIVITIES

Копча В.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Ужгородський національний університет

У статті розглянуті детермінанти кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності. Встановлено, що чинний Кримінальний кодекс України не містить безпосередньо норм, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності. Проведений догматичний аналіз норм кримінального законодавства дозволив зробити висновок, що переважна більшість кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності, передбачена в розділах про відповідальність за посягання проти життя та здоров'я, власності та господарської діяльності. Підтримана наукова гіпотеза, що сучасний розвиток нашої держави обумовлює необхідність самостійної кримінально-правової охорони діяльності з надання послуг охорони. Доведено, що кримінально-правова охорона залежить від детермінантів, які обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності. Тому метою дослідження визначено пошук детермінантів окремих кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності.

Констатовано, що російська агресія проти України кримінологічно впливає на соціально-економічну та політичну обстановку в нашій державі. Встановлено, що система детермінантів кримінально-протиправної активності, яка зумовлює вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності діє на загальнодержавному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Обґрунтовано, що на загальнодержавному рівні кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, пов'язані із загальними соціальними, економічними, політичними, психологічними та культурологічними явищами й процесами, які є загальними детермінантами кримінально-протиправної активності в цілому. Встановлено, що на спеціальному рівні кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, пов'язані із факторами місцевого характеру (кількість населення, наявність промислових об'єктів, рівень безробіття тощо). Зроблено висновок, що на індивідуальному рівні система факторів кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності зумовлюється особливостями соціального життя окремих громадян, що й призводять до вчинення таких протиправних діянь під впливом особистої мотивації конкретних осіб.

Ключові слова: безпека, боротьба зі злочинністю, запобігання, злочини, кримінальне правопорушення, злочинність, охоронна діяльність, правоохоронні органи.

The article examines the determinants of criminal offenses in the sphere of security activities. It has been established that the current Criminal Code of Ukraine does not directly contain norms that provide for liability for criminal offenses in the sphere of security activities. The conducted dogmatic analysis of the criminal legislation norms made it possible to conclude that the vast majority of criminal offenses in the sphere of security activities are provided for in the sections on liability for encroachment on life and health, property and economic activity. It is supported the scientific hypothesis that the modern development of our country determines the need for independent criminal protection of security services. It has been proven that criminal law protection depends on the factors that determine the committing of criminal offenses in the sphere of security activities. Therefore, the aim of the research is to find the determinants of individual criminal offenses in the sphere of security activities.

It has been established that Russian aggression against Ukraine has a criminological impact on the socio-economic and political situation in our country. It has been established that the system of determinants of criminal and illegal activity, which leads to the commission of criminal offenses in the sphere of security activities, operates at national, special and individual levels. It is substantiated that at the national level, criminal offenses in the sphere of security activities are associated with general social, economic, political, psychological and cultural phenomena and processes, which are common determinants of criminal and illegal activity as a whole. It was established that, at a special level, criminal offenses in the sphere of security activities are related to factors of a local nature (population, presence of industrial facilities, unemployment rate, etc.). It has been concluded that at the individual level, the system of factors of criminal offenses in the sphere of security activities is determined by the peculiarities of the social life of individual citizens, which lead to the commission of such illegal acts under the influence of the personal motivation of specific individuals.

Key words: security, crime prevention, prevention, crimes, criminal offense, criminality, security activity, law enforcement agencies.

Постановка проблеми. Як зазначається в юридичній літературі, дотепер не створено жодної достатньо обґрунтованої і повної теорії пояснення кримінально-протиправної поведінки особи, тому й досі в кримінологічній науці тривають активні пошуки «джерела зла» з надією знайти протипруту від цього лиха [6, с. 336–337], у тому числі й злочинності (оскільки під родовим поняттям усіх протиправних діянь в КК України передбачено вже не злочин, а кримінальне правопорушення, є доцільним використати новий кримінологічний термін – кримінально-протиправна активність) у сфері охоронної діяльності. На наш погляд, вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу до розгляду природи тих негативних соціальних явищ, що призводять до існування та відтворення досліджених кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності. У цьому зв'язку, як справедливо зазначає В. І. Шакун, досліджуючи детермінацію кримінально-протиправної активності в урбанізованому середовищі, «не можна обмежуватися вивченням якихось окремих криміногенних факторів, а необхідно охоплювати цілісні комплекси дійсності; потрібно, щоб використані показники, які характеризують зв'язок кримінально-протиправної активності

з особливостями функціонування суспільного організму великого міста, відображали цю життєдіяльність справді всебічно» [23, с. 117]. Як відомо, чинний Кримінальний кодекс (КК) України не містить безпосередньо норм, які встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності. Аналіз норм кримінального законодавства дозволяє зробити висновок, що переважна більшість кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності, передбачена в розділах про відповідальність за посягання проти життя та здоров'я, власності та господарської діяльності. Натомість сучасний розвиток нашої держави обумовлює необхідність самостійної кримінально-правової охорони вказаної підприємницької діяльності, її об'єктів та суб'єктів від протиправних посягань. Для того, щоб належним чином врегулювати кримінально-правову охорону цих суспільних відносин, необхідно знати, які детермінанти обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні охоронна діяльність в Україні здійснюється в воєнних умовах, які значно ускладнюють професійну діяльність суб'єктів охоронної діяльності. Також наявні істотні

недоліки правового регулювання охоронної діяльності, зокрема запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері, не кажучи вже про недостатню наукову розробленість проблематики. Окремі проблеми запобігання кримінально-протиправної активності досліджували у своїх працях відомі вчені, зокрема: С. Алфьоров, В. В. Бойко, С. Денисов, О. Джужа, Т. Кальченко, М. Колодязний, Л. Левицька, М. Сийпюкі, Ю. Нікітін, Ю. Філей, В. Шакун, О. Шостко, С. Якімова та інші. Разом з тим, питання детермінантів окремих кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності на сьогодні не було предметом самостійного наукового аналізу.

Мета дослідження. Метою дослідження є встановлення детермінантів окремих кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності. Для реалізації мети статті було використано певні наукові методи: формально-догматичний – під час аналізу рівнів детермінантів кримінально-протиправної активності у сфері охоронної діяльності. Методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції дозволили системно та комплексно проаналізувати види детермінації кримінально-протиправної активності та сформулювати детермінанти окремих кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В основі дослідження ми використовуємо поняття детермінації злочинності, яке запропонував Б. М. Головкін, це «взаємодія між явищами, процесами, станами, подіями суспільного життя, що породжують та зумовлюють злочинність» [9, с. 275]. У кримінології існують різні класифікації детермінантів кримінально-протиправної активності. Так науковці за змістом визначають наступні детермінанти кримінально-протиправної активності: політичні, економічні, соціально-культурні, психологічні, моральні та ін.; за джерелами формування: антропологічні й соціальні; за структурою: за окремими видами кримінальних правопорушень, наприклад проти життя та здоров'я особи, проти власності тощо [12, с. 93]. Безумовно предметом нашого наукового інтересу стають, насамперед, детермінанти кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності. Виділення такої категорії детермінантів залежить від наукового обґрунтування певної автономності кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності [14, с. 96–103]. Спираючись на доктринальні положення кримінології щодо класифікації причин кримінально-протиправної активності за їх рівнем, на нашу думку, система детермінантів кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності діє на загальнодержавному, спеціальному (міському) та індивідуальному рівнях [7, с. 110].

На загальнодержавному рівні кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, пов'язані із загальними соціальними, економічними, політичними, психологічними та культурологічними явищами й процесами, які є загальними детермінантами кримінально-протиправної активності в цілому. На спеціальному рівні кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, пов'язані із факторами місцевого характеру (кількість населення, наявність промислових об'єктів, рівень безробіття тощо). На індивідуальному рівні система факторів кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності зумовлюється особливостями соціального життя окремих громадян, що й призводять до вчинення таких протиправних діянь під впливом особистої мотивації конкретних осіб. У цьому контексті науковці безпосередньо зазначають, що криміногенні явища, які детермінують кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, зокрема тяжкі насильницькі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, мають широкий діапазон: від глобальних явищ, що викликані умовами воєнного стану (погіршення морально-психологічного стану суспільства, підвищення міжособистісної конфліктності та агресивності, руйнування правопорядку тощо) до психологічних змін особистості (патологічних характеристик і неусвідомлених установок особи) [10, с. 93]. Слід погодитися з висновком кримінологів, що передбачені КК України кримі-

нальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, маючи кримінально-правову видову спільність, за набором криміногенних явищ, що їх детермінують, а також структурою конфлікту в конкретній життєвій ситуації неоднакові [10, с. 93].

Виявлення природи детермінації кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності у межах нашого дослідження передбачає вивчення сукупності різноманітних факторів природно-географічного, соціально-економічного, демографічного та іншого характеру, оскільки аналізований вид кримінально-протиправної активності є наслідком цілої низки організаційних управлінських, правових, ідеологічних та інших недоліків в роботі місцевих органів влади та самоврядування та територіальних правоохоронних органів [7, с. 112]. Іншими словами, йдеться про основні групи факторів, що закладають підґрунтя «дезорганізаційного» характеру в урбанізованому середовищі та призводять до зміни кількісно-якісних параметрів кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності як свого наслідку [7, с. 112].

До числа факторів, що детермінують, зокрема, й кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, на території певної громади належать географічні фактори. Вплив географічних факторів на будь-який різновид кримінально-протиправної активності може розглядатися як доволі значний, оскільки властивості географічного середовища є базовими для всіх інших похідних від них – соціальних, політичних, економічних, культурних тощо. У кримінологічній науці переважає думка, що географічне розташування територіальної громади впливає на кількісно-якісні параметри процесів, пов'язаних із кордонами таких громад (наприклад у прифронтових регіонах найбільш поширена зброя та боєприпаси; у прикордонних територіях Закарпатської області поширені контрабанда товарів, незаконне переправлення осіб через кордон тощо) [4, с. 234].

У системі криміногенної детермінації кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності важлива роль має відводитися комплексу соціально-економічних факторів, які сьогодні безпосередньо залежать від воєнного стану: знищення багатьох промислових об'єктів, неможливість ведення сільського господарства, дефіцит працівників (наприклад в агросекторі це 3 млн осіб) [11], зниження купівельної спроможності населення, несправедливий розподіл матеріальних ресурсів між різними верствами населення; збільшення дефіциту місцевих бюджетів; фактичне зменшення розмірів соціальних виплат через інфляційні процеси; зниження матеріальних можливостей для соціально-економічного розвитку тощо [7, с. 113].

У свою чергу, найбільш інтенсивне нагітання обстановки у політичній сфері, що має своїм прямим наслідком воєнний стан, відбувається саме у місцевих громадах, в яких створені умови для уникнення прозорості під час ухвалення рішень за діяльністю військових адміністрацій [3, с. 19]. Хронічний брак довіри до органів як центральної, так і місцевої влади, корумпованість органів влади, гальмування антикорупційних реформ, недостатня комунікація представників влади з власними громадянами. Безумовно до цього переліку можна додавати й інші проблемні питання, зокрема, пов'язані з недосконалістю виборчого законодавства, функціонуванням політичних партій тощо. Російська збройна агресія проти України не лише масштабувала вище зазначені виклики, але і додала до цієї когорти нові [3, с. 655].

До вагомого дезорганізаційного фактора соціально-економічного та водночас політичного характеру ми відносимо також корупцію. В умовах воєнного стану ця проблематика формує нову якість запиту на справедливість, яка актуалізується у суспільстві. Як зазначають науковці, якщо цей запит не буде задоволено, то не виключається такий прогностичний варіант: в Україні можливі численні соціально-політичні конфлікти, які будуть підсилюватися посттравматичним синдромом суспільства [3, с. 658].

Згідно звіту Світового банку кількість громадян України, які живуть за межею бідності, зросла на 1,8 млн

з 2020 року, а у 2023 році становить вже близько 9 млн осіб, що становить близько 29 відсотків населення (наразі загальна кількість населення країни приблизно оцінюється в 32 млн осіб) [1]. Таке зростання бідності зумовлене вторгненням РФ та фактичним знищенням економіки країни [1].

Як своєрідний негативний фактор впливу на стан кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності нами розглядається зниження купівельної спроможності населення і відсутність можливостей для задоволення елементарних споживчих потреб [7, с. 117].

На фоні негативних соціально-економічних змін наша країна стала другою у світі за кількістю загиблих від мін – 608 загиблих чи поранених [17]; лідером за смертністю на дорогах (за 2023 р. сталося біля 24 тис. ДТП із загиблими або травмованими, а саме 3053 людини загинули, а більше 29 тис. людей отримали травми) [18]; займає 105 місце серед 143 країн самих нещасних людей у світі [2]. За соціологічними опитуваннями, «в Україні 41 відсоток осіб перебувають у складній соціально-економічній ситуації і вважають себе нещасними; і лише одна з десяти осіб визнає себе успішною, тоді як кожна третя особа страждає від психологічного перенавантаження, нервових або психічних розладів...» [13, с. 6]. На індивідуальному рівні у великій кількості людей у завтрашньому дні, що зумовлює підвищену знервованість, і, як наслідок, знаходить прояв у невиправданій агресивності поведінки [7, с. 118].

Однією з актуальних кримінологічних проблем практично для всіх населених пунктів нашої країни є дефіцит кадрів у різних галузях виробництва. Так, за даними Міністерства економіки України, для української економіки є два критично важливих виклики – це проблеми енергозабезпечення та дефіцит робочої сили [22]. Наприклад дефіцит працівників у будівельній галузі вже досяг 40 відсотків. Станом на 1 січня 2024 року в будівельній галузі України офіційно працювало близько 300 тис. осіб, але якщо ці показники порівняти з даними 2022 року, то маємо негативну тенденцію – цей показник знизився на 25,4 відсотків [22]. Це зумовлено тим, по-перше, значна кількість людей мобілізовані до Сил оборони; по-друге, велика частина працездатних людей виїжджають до зарубіжних країн (з різних причин) і працюють на інші економіки.

Ще одним впливовим дезорганізаційним кримінологічним фактором, що істотно підвищує ймовірність учинення будь-яких кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності, у тому числі й тяжких насильницьких проти життя та здоров'я особи, традиційно вважається урбанізація та висока щільність населення [23, с. 44–50].

Криміногенним фактором соціально-економічного характеру, що так само заслуговує на увагу в нашому дослідженні, є міграція, сила впливу якої на кримінально-протиправну активність, у тому числі й на кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, виявляється дуже високою, а коефіцієнт кореляції наближується до одиниці. За даними Міністерства закордонних справ України станом на червень 2023 року за кордоном перебуває 8 млн 177 тис. громадян України, тобто, якщо порівнювати з 24 лютим 2022 року, то це складає близько 20 відсотків населення нашої держави [21]. Також слід враховувати велику кількість тимчасово переміщених осіб з окупованих росією територій України та прифронтових регіонах. Очевидно, що міграція чинить негативний вплив на соціально-економічні процеси. Так, з одного боку, це відтворення кількості населення, збільшення трудових ресурсів, а з другого боку, це ризики, що пов'язані зі зростанням будь-якого виду кримінально-протиправної активності в регіоні [15, с. 109].

Російська агресія проти України створює значне навантаження на соціальні, економічні та кримінологічні процеси в інших регіонах. Ми погоджуємося із І. М. Чекартьовою, що сама по собі міграція та масове вимушене переселення людей прямо не впливають на кримінально-протиправну активність, оскільки нерідко це законслухняні та працездатні верстви населення [20, с. 135–136]. Разом з тим такі умови воєнного стану обумовлюють

втрата великої кількості людей житла та роботи, що у сукупності із поствійськовим стресом призводить до збільшення соціальної напруги в містах, викликає загострення соціально-економічних та політичних конфліктів, внаслідок чого відбувається значне ускладнення криміногенної ситуації у територіальних громадах [20, с. 135–136].

Посиленню стану соціальної дезорганізації та диференціальної асоціації, і як наслідок, збереженню негативної динаміки кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності сприяє низка факторів інформаційного, соціально-психологічного та культурологічного характеру [7, с. 125]. Напевно, вони є похідними від соціально-економічних, політичних та інших суспільних процесів.

Що стосується інформаційних чинників, то тут слід особливо наголосити на одному з їх різновидів. Так значного впливу на кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності досягають інформаційні фактори із політичним забарвленням, що проявляються у демонстрації суспільству політичними діячами насильницьких способів вирішення соціальних конфліктів та суперечностей за допомогою не правових засобів [7, с. 126]. Важливо, що такі інформаційні нарративи поширюють також проросійські медіа та блогери. Їхня задача дестабілізувати соціально-політичну ситуацію в Україні для ослаблення обороноздатності нашої країни.

В цих складних умовах воєнного стану з'являються окремі кримінальні групи, що здійснюють тиск на судові та правоохоронні органи, демонструють агресивність під місцевими адміністраціями, посягають на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, відкрито пропагують радикалізм, екстремізм та культ насильства і неповаги до закону [7, с. 126]. Наприклад, у Дніпрі охорона народного депутата України Миколи Тищенко напала на колишнього бійця спецпідрозділу «Kraken» Дмитра Мазоху [8]. Ця подія викликала значний суспільний резонанс і змусила правоохоронні органи негайно реагувати: відкриті кримінальні провадження проти депутата і представника охорони; звільнений лейтенант поліції Богдан Писаренко. Інший резонансний випадок трапився 11 червня 2024 р. в Одесі, коли виник конфлікт між представниками ТЦК і СП і представниками швидкої допомоги. У скандальній бійці на боці представників ТЦК і СП брали участь «добровільні загони сприяння поліції», які складаються переважно зі співробітників охоронних фірм й допомагають у мобілізації [19].

У кримінологічній науці обґрунтовано, що кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності безпосередньо пов'язані із алкоголізмом населення, оскільки саме під впливом алкоголю людина здатна чинити протиправні та часто імпульсивні дії. Особливо сьогодні ця проблематика загострюється поширенням серед населення вогнепальної зброї та вибухових речовин. Так за дослідженням Українського інституту майбутнього, який у травні 2023 року провів онлайн опитування українців на предмет, як змінився їх психоемоційний стан від початку війни. Результати цього дослідження свідчать про те, що «82 відсотка опитаних вживають алкоголь, а 26 відсотків – вживають його зараз більше, ніж це робили до початку війни» [24].

Також слід звернути увагу на поширення значної кількості наркозалежних осіб, які є однією з причин, що погіршує криміногенну обстановку, пов'язану з учиненням кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності у мегаполісах. Зв'язок тут самий безпосередній. Тіснота взаємозв'язку між наркопротиправною активністю та загальною кримінально-протиправною активністю, в тому числі й кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності, є дуже показовою. Більшість осіб, які зловживають наркотичними засобами, самі вчиняють кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. За оцінками кримінологів, сьогодні в Україні приблизно 2 відсотка населення України зловживає наркотичними засобами [16, с. 1].

Схожим за походженням фактором, що дезорганізує суспільство та істотно впливає на кримінальні право-

порушення у сфері охоронної діяльності, є насиченість територіальних громад зброєю. Починаючи із 2014 р. в Україні відбулися певні негативні зміни у стані насильницької кримінально-протиправної активності в усіх великих населених пунктах держави. З тих часів, коли розпочалася російсько-українська війна, ми спостерігаємо катастрофічне знецінення людського життя та безпрецедентне нехтування тілесною недоторканністю особи [5, с. 97–104]. Кримінологи констатують збільшення у разі вбивств та тяжких тілесних ушкоджень, також збільшилася кількість кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням вогнепальної зброї [7, с. 131]. Протягом 2014–2024 рр. процес розповсюдження незаконного обігу зброї не вдалося не лише припинити, а навіть призупинити. З огляду на це, не можна погодитися із прихильниками легалізації вогнепальної зброї, оскільки, на нашу думку, це призведе до тотальної криміналізації суспільних відносин. На наше переконання, право на насильство у правовій державі має належати виключно до прерогативи офіційних, спеціальним чином підготовлених правоохоронних органів і тільки на підставі закону. А законослухняні громадяни мають бути захищеними з боку компетентних органів, яким для цього виплачується відповідна заробітна платня з податків населення [7, с. 135].

Одним із немаловажних дезорганізуючих факторів, що впливає на рівень кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності, є ефективність роботи судових

та правоохоронних органів. Чим ефективніше працює органи влади із притягнення до відповідальності осіб, які винні у вчиненні кримінальних правопорушень, тим нижчою є ймовірність вчинення нових кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності [7, с. 135]. Таким чином, діяльність правоохоронних і судових органів, на жаль, негативно впливає на динаміку кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності.

Висновки.

1. Система детермінантів кримінально-протиправної активності, що зумовлює вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності діє на загальнодержавному, спеціальному (міському) та індивідуальному рівнях.

2. На загальнодержавному рівні кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, пов'язані із загальними соціальними, економічними, політичними, психологічними та культурологічними явищами й процесами, які є загальними детермінантами кримінально-протиправної активності в цілому.

3. На спеціальному рівні кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності, пов'язані із факторами місцевого характеру (кількість населення, наявність промислових об'єктів, рівень безробіття тощо).

4. На індивідуальному рівні система факторів кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності зумовлюється особливостями соціального життя окремих громадян, що й призводять до вчинення таких протиправних діянь під впливом особистої мотивації конкретних осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Andrea Shalal. World Bank says 1.8 mln additional Ukrainians in poverty as Russia's war drags on. Reuters. 30.05.2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-18-mln-additional-ukrainians-poverty-russias-war-drags-2024-05-30/>
2. Happiness of the younger, the older, and those in between. John F. Helliwell, Haifang Huang, Hugh Shiple, Shun Wang. World Happiness Report 2024. URL: <https://worldhappiness.report/ed/2024/happiness-of-the-younger-the-older-and-those-in-between/>
3. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни : монографія / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 672 с.
4. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.
5. Бабенко А. М. Сучасні тенденції, закономірності та прогнози регіональної злочинності у контексті кримінально-виконавчої політики України. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція*: зб. матеріалів міжнар. наук-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2015. С. 97–104.
6. Батиргарєєва В.С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми. Харків : Право, 2009. 576 с.
7. Бойко В.В. Кримінологічна характеристика та запобігання тяжкій насильницькій злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 296 с.
8. Гриник К. Скандал із Тищенко: у мережі пишуть, що охорона нардепа напала на військового у Дніпрі. URL: https://www.unian.ua/incidents/mikola-tishchenko-v-socmerezah-pishut-shcho-ohorona-nardepa-napala-na-viyskovogo-u-dnipri-novini-dnipra-12672867.html?_gl=1*w88ih4*_ga*NzIOMDE2MTEyLjE3MjAxNzQxNTI.*_ga_TECJ2YKWSJ*MTcyMDE3NDE1MS4xLjAuMTcyMDE3NDE1MS42MC4wLjA.*_ga_DENC12J6P3*MTcyMDE3NDE1MS4xLjAuMTcyMDE3NDE1MS42MC4wLjA.*_ga_
9. Головкін Б.М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/301/286>
10. Дрьомін В.М. Злочинність як соціальна практика: інституційна теорія криміналізації суспільства : монографія. Одеса: Юрид. літ., 2009. 604 с.
11. Козаченко Л. Дефіцит кадрів в агросекторі досяг 3 млн. URL: <https://kurkul.com/news/36267-defitsit-kadriv-v-agrosetori-dosyag-3-mln>
12. Кримінологія : підручник / заг. ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ : Дакор, 2018. 352 с.
13. Міграція в Україні: факти і цифри: міграційна статистика / Міжнародна організація з міграції (МОМ) представництво в Україні; упоряд. О. Малиновська. Київ : MOM, 2016. 31 с.
14. Нитка Я. М. Кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності: поняття, система та види. *Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць*. 2023. Вип. 100. С. 96–103.
15. Остроглядів О. І. Міграція як фактор впливу на корисливу злочинність проти власності у Причорноморському регіоні України. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. симпозиуму (Івано-Франківськ, 16–17 березня 2018 р.). Івано-Франківськ : Ун-т Короля Данила, 2018. С. 109–112.
16. Павленко Р. М. Попередження органами внутрішніх справ незаконного виробництва наркотичних засобів та психотропних речовин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 19 с.
17. Протипіхотні міни: скільки жертв в Україні та світі. *Слово і Діло*. 16.11.2023 р. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/16/infografika/suspilstvo/protypixotni-miny-skilky-zhertv-ukrayini-ta-sviti>
18. Свиридюк Ю. В Україні на чверть зросла кількість ДТП та піднявся рівень смертності. *Суспільне Новини*. 27.01.2024 р. URL: <https://suspilne.media/670834-v-ukraini-na-cvert-zrosla-kilkist-dtp-ta-pidnavsa-riven-smertnosti/>
19. Степанова О. В Одесі "тітушки" з охоронних фірм допомагають ТЦК полювати на українців. URL: https://expert.in.ua/society/22062024-v-odesi-titushki-z-ohoronnyh-firm-dopomagayut-tsk-polyuvaty-na-ukrayintsv/#google_vignette
20. Чекмарьова І. М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2017. 307 с.
21. Через повномасштабне вторгнення Росії за кордоном перебуває близько 20% українців – дослідження ОПОРИ. Громадянська мережа ОПОРА 2006-2024. URL: https://www.opo.ua.org/viyna/cherez-povnomasshtabne-vtorgnennia-rosiyi-za-kordonom-perebuvaie-blizko-20-ukrayintsv-doslidzhennia-opori-24792?gad_source=1&gclid=EALaQobChMlnbXr0c-PhwMVYo1oCR2QpvgvEAAAYASAAEGKIsfD_BwE
22. Черновол К. На будівництвах в Україні дефіцит працівників сягнув 40 %, компанії залучають мігрантів, – Forbes. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/deficit-kadriv-v-ukrajini-na-budivelnih-maydanchikah-ne-vistachaye-pracivnikiv-12665586.html>
23. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність : монографія. Київ : Вид. «Укр. акад. внутр. справ», 1996. 256 с.
24. Як змінюється психологічний стан українців: пресреліз за результатами презентації дослідження. *Український Інститут Майбутнього*. 29.05.2023. URL: <https://uifuture.org/publications/yak-zminyvsya-psyhoemocziynj-stan-ukrayinciv-presreliz-za-rezultatami-prezentacziyi-doslidzhennya/>